

پیشینه شکل گیری رشته حقوق پزشکی

حقوق پزشکی (Medical Law) به عنوان یکی از رشته های مستقل حقوقی برای اولین بار در سال ۱۹۸۴ در کالج سلطنتی انگلیس مورد توجه قرار گرفت و همگام با پیشرفت علوم و فناوری های نوین زیست پزشکی بر گستره موضوعی آن افزوده گردید و مسائل جدید را تحت عنوان مسائل مستحدثه و جبهه نظر خود قرار داد و به تدریج در دانشگاه های معتبر دنیا نضج گرفت.

حقوق پزشکی که زمانی در سایه اخلاق پزشکی ناپیدا بود و یا در قالب چند متن قانونی ساده مجسم می شد، آرام آرام با گسترش قلمرو دانش پزشکی چه از حیث ماهوی و چه از حیث موضوعی، و توجه بیش از پیش به حق در تقابل رابطه چند جانبه نظام سلامت، ظهور و نمود بیشتری یافت تا آن جا که امروزه در جهان، ضرورت وجودی و کارکردهای چنین رشته ای بر حقوقدانان و پزشکان پوشیده نیست.^۱

تعریف حقوق پزشکی

حقوق پزشکی در میان رشته های مختلف حقوقی مؤلفه ای میان رشته ای است. آنگاه که در پرتو حقوق جزای پزشکی به تبیین جرایم و خطاهای پزشکی و مجازات های حاکم بر آنها می پردازد به «حقوق کیفری» نزدیک می شود و هنگامی که ارتباط پزشک و بیمار و قراردادهای پزشکی و نقش افراد ثالث را مبنای مطالعه خود قرار می دهد، در قلمرو «حقوق خصوصی» قرار می گیرد.

تعریف محدود و کلاسیک حقوق پزشکی همان حقوق مسئولیت پزشکی است که ریشه در ادوار دیرینه تاریخ دارد^۲ و به معنای بررسی مجموعه قواعد و مقررات مرتبط با مسئولیت پزشک در قبال بیماران است.

در تعریفی دیگر، حقوق پزشکی را می توان مجموعه قواعد و مقررات حاکم بر مسائل پزشکی و دارویی دانست، که اجرای آن توسط محاکم تضمین می گردد. به عبارتی؛ حقوق پزشکی مجموعه قواعد و مقررات حاکم بر رابطه ی پزشک و بیمار است که اجرای آن توسط محاکم دادگستری تضمین می گردد.

در معنایی گسترده تر «حقوق پزشکی شاخه ای از حقوق است که در ارتباط با امتیازات و مسئولیت های شاغلین حرفه سلامت و حقوق بیماران می باشد».^۳

^۱ - عباسی، محمود، درآمدی بر حقوق پزشکی، چاپ اول، تهران: انتشارات حقوقی، ۱۴۰۰، ص ۱۵ و ۱۶.

^۲ در مجموعه قوانین حمورابی در بابل باستان، به تعیین مجازات برای پزشکانی که در اثر بی اطلاعی مرتکب خطا و تخلف می شدند، اقدام گردیده بود. (سیریل، الگود، تاریخ پزشکی ایران و سرزمین های خلافت شرقی، ترجمه باهر فرقانی، چاپ دوم، موسسه انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۷۱، ص ۲۱)

^۳ Topic: Medical Law". City University Law School - Lawbore. Retrieved 2009-10-21; cited by: http://en.wikipedia.org/wiki/Medical_law.

موضوعات حقوق پزشکی

مسئولیت پزشکی به عنوان موضوع سنتی و عام حقوق پزشکی، که از بدو تاریخ علم پزشکی لاجرم با آن همزاد و همراه بوده است، موضوع اصلی این دانش را تشکیل می‌دهد. در کنار آن، باید اذعان داشت که اعمال و رویه‌های پزشکی در دنیای امروز گستره‌ای چشمگیر و مصادیق متعدد و متکثری یافته است؛ دیگر اکتفا به قواعد کلی، برای پاسخگویی به نیازهای جامعه و تبیین معیارها و وضع مقررات ویژه و متناسب با حوزه‌های خاص حقوق پزشکی کفایت نمی‌کند. به عبارتی دیگر، در پاره ای از اعمال پزشکی، ویژگی‌ها و وجوه فارقی دیده می‌شود که قواعد کلی حقوق پزشکی و چارچوب‌های سنتی مسئولیت پزشکی را ناکافی می‌نماید و لذا بررسی حقوقی جداگانه را در حوزه‌های مزبور اجتناب‌ناپذیر نموده است. بر این اساس همگام با توسعه دانش پزشکی، موضوعات ممتازی نظیر آزمایش‌های زیست پزشکی بر روی انسان‌ها و حیوانات، سقط جنین، پیوند اعضا، مرگ مغزی، اتانازی، لقاح مصنوعی، شبیه‌سازی، جراحی زیبایی، تغییر جنسیت، بکرنامایی و... محل مطالعه و کنکاش در چارچوب حقوق پزشکی بوده است.^۴

حقوق پزشکی در ایران

رشته حقوق پزشکی در ایران در سال ۱۳۹۱ با ایجاد دوره کارشناسی ارشد حقوق پزشکی توسط دانشگاه تهران به صورت رسمی آغاز گردید. این اقدام به تلاش‌های مستمر اشخاص برجسته در این حوزه و نهادهای علمی و آموزشی و نیاز جامعه به تخصص‌های حقوقی در حوزه پزشکی بر می‌گردد. دکتر محمود عباسی از جمله کنشگران اصلی این حوزه است که فعالیت‌های عدیده‌ای در راستای شناسایی و تبیین و توسعه این گرایش حقوقی از طریق تألیف آثار مکتوب اعم از مقالات داخلی و خارجی، طرح‌های پژوهشی، کتاب‌هایی چون مسئولیت پزشکی، درآمدی بر حقوق پزشکی و حقوق جزای پزشکی، هدایت پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشجویی، ایجاد نهادهای علمی و تحقیقاتی با همکاری دانشگاه علوم پزشکی، راه‌اندازی نشریه حقوق پزشکی، تأسیس انجمن علمی حقوق پزشکی ایران، آموزش حقوق پزشکی و برگزاری همایش‌ها و کارگاه‌ها با موضوعات حقوق پزشکی در جامعه دانشگاهی و پژوهشی، بر جای نهاده است. وی نخستین فرد ایرانی است که مدرک تخصصی حقوق پزشکی در دوره Ph.D را دریافت نموده است. او پس از سالها قضاوت در دادگاه و دادسرای ویژه پزشکی و دارویی تهران، از سال ۱۳۷۰، با مشاهده خلأهای حقوقی عرصه پزشکی و دارویی، مطالعه و تحقیق در زمینه حقوق پزشکی را وجهه همت خود قرار داد و به منظور تکمیل تحقیقات خود و گذراندن دوره دکتری تخصصی حقوق پزشکی، در سال ۱۳۷۹، وارد

^۴ - عباسی، محمود، درآمدی بر حقوق پزشکی، چاپ اول، تهران: انتشارات حقوقی، ۱۴۰۰، ص ۲۲۳ و ۲۶۵.

دانشگاه سوربن شد و دوره Ph.D خود را در رشته حقوق پزشکی با درجه ممتاز و تبریک ویژه اعضای ژوری در سال ۱۳۸۳، به پایان رسانید.

از جمله فعالیت های مهمی که طی سالیان اخیر در ایران منجر به شکوفایی و شناسایی رشته حقوق پزشکی شده است می توان موارد ذیل را برشمرد.

- تألیف صدها مقاله تخصصی، طرح های پژوهشی، پایان نامه و رساله و چندین جلد کتاب در زمینه حقوق پزشکی؛
- ایجاد مرکز پژوهشی حقوق پزشکی با مجوز وزارت علوم، تحقیقات و فناوری؛
- راه اندازی دپارتمان اخلاق و حقوق پزشکی مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق پزشکی در دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی؛
- تهیه و تدوین دوره های کارشناسی ارشد حقوق پزشکی، Ph.D اخلاق پزشکی، و فلوشیپ اخلاق زیست پزشکی، و راه اندازی آن در دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی؛
- ایجاد دوره کارشناسی ارشد رشته حقوق پزشکی در سال ۱۳۹۱-۲ با موافقت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، با پیشنهاد محمودعباسی به رئیس وقت دانشکده حقوق دانشگاه تهران؛
- تأسیس انجمن علمی حقوق پزشکی ایران و تشکیل شعب استانی انجمن علمی حقوق پزشکی، و جذب و عضویت جمع کثیری از اساتید و دانشجویان مقاطع مختلف تحصیلات تکمیلی حقوق و رشته های وابسته؛
- راه اندازی فصلنامه علمی پژوهشی حقوق پزشکی زیر نظر انجمن علمی حقوق پزشکی ایران؛
- برگزاری بیش از یکصد کارگاه، سیمینار و کنگره داخلی و بین المللی در حوزه حقوق پزشکی با مشارکت انجمن علمی حقوق پزشکی ایران.^۵

^۵ - عباسی، محمود، درآمدی بر حقوق پزشکی، پیشین، ص ۱۶ و ۱۷.